

DRUGI GLAS: Tito lahko prevzame to delo in začne naj kot referent, tako da se bodo ljudje vedli do njega človeško. Reci Valiji in ostalim, da je to delavec, ki je bil 6 let zaprt in da v začetku morda ne bo tako rutiniran kot nekateri izurjeni intelektualci. Toda on pozna Partijo, on je najboljši del našega delavskega aktiva in čez nekaj časa ga bomo vzeli nazaj za vodilno delo v CK. Z njim ne sme nihče ravnati kot s kakšnim majhnim uradnikom, ampak kot s partijcem, ki bo v bližnji prihodnosti eden od resničnih in, upajmo, dobrih voditeljev partije . . .

(Iz pismenega poročila, naslovljenega predstavniku KPJ v komiterni, tovarišu Čopiću)

(Finale glasbe. Tišina.)

BROZ: Povedal sem svoje mnenje, da je prvi pogoj za uspešno delovanje neke komunistične partije to, da je njeno vodstvo v domovini, med množicami, da z njimi deli dobro in hudo. O tem mojem predlogu se je veliko diskutiralo. Proti njemu je bil posebno Gorkić. Končno je bilo odločeno, da se CK KP Jugoslavije razdeli na dva dela. En del, z menoj na čelu, naj gre na delo v domovino, medtem ko naj bi Gorkić kot politični sekretar ostal še naprej v tujini. Tako sem prišel v Pariz leta 1938. Čez nekaj dni sem se napotil v Jugoslavijo, da bi izpeljal reorganizacijo partije. Veliki dogodki so bili pred durmi . . . Hitler in Musolini sta postajala vedno bolj agresivna. Vse večja nevarnost je grozila Jugoslaviji, kjer je vlada vedno bolj plavala v vode Osi. Treba se je bilo pripraviti na odločilne dogodke . . .

(Glasba . . . Končna špica).

Prevedel Bogdan Gjud

Mariborski jetnik številka 483

Rodoljub
Čolaković

Josip Broz je bil vpisan v jetniško knjigo mariborske ječe pod številko 483 in potisnjen v samico kot drugi tovariši, ki so jih z njim prignali iz Lepoglave. Z njim smo poskušali navezati stik in se dogovoriti o stavki. Ni se nam posrečilo, meni pa je uspelo vzpostaviti zvezo s Salamonom Levijem, ki je bil v istem krilu zgradbe kot jaz. Toda njegovo pismo, ki je bilo namenjeno meni, je ujel stražnik našega oddelka. Čeprav ni mogel zanesljivo vedeti niti po naslovu niti po podpisu niti po vsebini, kdo komu piše in kaj, je vendarle zaslutil, da se nas dvoje komunistov iz njegovega oddelka nekaj dogovarja. Zato me je odpeljal k Vrablju na raport.

Na raportu nisem hotel priznati, da je pismo namenjeno meni, vendar sem izrabil to priložnost in povedal upravniku, da se politični obsojenci ne nameravamo pomiriti s svojim položajem in da bo zanj veliko bolj ugodno, če se vsa reč konča brez stavke. Tisto, kar od uprave jetnišnice zahtevamo, ni takšne narave, da tega sam ne bi mogel storiti.

Na moje veliko presenečenje je bil upravnik zelo ustrežljiv, privolil je v to, da posluša moje argumente, in je potrpežljivo sledil moji razlagi. Dotlej se o tem sploh ni hotel pogovarjati. Ob koncu raporta mi je dejal, da bo vse politične obsojence spravil v skupno sobo — to je bila naša poglavitna zahteva — da bomo dobili knjige, da bomo imeli zvečer svetlobo pa še nekatere malenkosti. Z raporta sem se vrnil v svojo celico in se čudil: čemu je upravnik, sicer brezčuten in trdoglav birokrat, tako zlahka privolil v naše zahteve?

Ko smo se naslednji dan veselo vznemirjeni znašli v skupni sobi, se je zadeva pojasnila. Kot da bi se bili dogovorili, so tovariši, ki so bili prišli iz Lepoglave, terjali, naj jih nemudoma spravijo v skupno sobo. Broz je ob prvem obisku v celici dejal presenečenemu upravniku, da bo začel gladovno stavko, če ga z drugimi političnimi obsojenci nemudoma ne prestavi iz samice v skupno sobo.

Tako se nas je znašlo v skupni sobi osmero političnih obsojencev, ki smo bili kazensko poslani v mariborsko jetnišnico in dotlej ždeli v njenih vlažnih in temnih celicah.

Tovariš Tito je bil jeseni 1928 obsojen na pet let robije. Do meseca junija 1931, ko smo se srečali v mariborski jetnišnici, je bil prestal nekako polovico svoje kazni, in sicer v lepoglavski ječi, kjer je delal v jetniški električni centrali kot elektromonter.

Ko sem prvič videl Tita, je bil upadlega in bledega obličja; vsa njegova podoba v platneni jetniški obleki je razodevala nekaj asketskega. Na tem obrazu ostrih črt so izstopale nenavadne oči jekleno modre barve, ki so preiskujoče gledale v sogovornika. Pozneje sem se v času ječe pogosto ustavljal na teh nenavadnih očeh; včasih so znale zasijati v ostri bleščavi, kdaj pa so sanjavo krožile in se blago smehljale kot pri otroku. Smejal se je redko, a kadar se je, se je smejal od srca; ta vedri smeh je bil v čudnem nasprotju z njegovim suhim, domala puščavniškim obličjem, ki se je takrat docela spreminjalo; strogo in resnobno je postajalo blagohotno in ožarjeno.

Titova vrnitev leta 1937

Miroslav
Krlježa

Z malce ironičnim nasmehom je pripovedoval Tito, kako so ga zadnja leta, ko se je zadrževal v tujini, ko je popotoval po raznih daljnih deželah, spremljale kumrovške sence spominov iz otroštva. Duh senožeti. Šumenje divjih kostanjev v nočnem vetru, žuborenje potoka, trakoščanski, klanješki, zagorski motivi. Lectarji točijo medico pred starimi plesnivimi cerkvami, diši po semanjskih klobasah, mošt klockota, valovi mokra orna zemlja, diha zemlja, domovina, mati, počiva rodna gruda. In tako je pred nekaj dnevi tvegaj, da bi ugledal Kumrovec. Da bi uzrl Kumrovec po toliko letih, da bi videl, kako Kumrovec diha, od kar njega ni več v rodni brazdi.